EXPRESII ALE CAUZATIVITĂȚII ÎN DISPOZITIVUL HOTĂRÂRII JUDECĂTOREŞTI

ALINA GIOROCEANU
Universitatea din Craiova

1. Precizări preliminare

Ținta prezentei lucrări nu o constituie inovațiile teoretice, ci verificarea achizițiilor lingvisticii actuale prin aplicarea lor la textul unui act juridic particular: dispozitivul hotărârii judecătoreşti. În acest mod, alături de alte abordări similare, prezenta analiză concură la conturarea unui profil al textului hotărârii judecătoreşti.

2. Noțiuni de drept procesual: dispozitivul hotărârii judecătoreşti

În esență, hotărârea judecătorească (HJ) reprezintă actul jurisdicțional de dispoziție al instanței, prin care aceasta se dezînvesteşte de soluționarea litigiului concret ce i-a fost dedus judecății (Nicolae 2008: 29). Una din trăsăturile acestui act este obligativitatea pentru părțile care au participat la crearea lui.

Dispozitivul reprezintă cea de a treia şi ultima parte a HJ, parte care cuprinde soluția dată de o instanță problemelor de natură juridică asupra cărora a trebuit să se pronunțe, după ce faptele au fost prezentate şi demonstrate; această soluție, care constituie dispozitivul HJ, trebuie să fie răspunsul la toate cererile / problemele pe care legea sau părțile i le impun instanței.[1]

Dispozitivul redă adevărată forță juridică a hotărârii judecătoreşti şi împlineşte raționamentul logico-juridic surprins în cea de a doua parte a hotărârii, numită de practică şi doctrină *considerente*, parte în care se realizează analiza probelor solicitate de părți sau de organele judiciare şi încuviințate de instanță, prin raportare la dispozițiile legale.

Cum dispozițiile procedural civile se disting de cele procedural penale datorită caracteristicilor de drept privat şi de drept public care guvernează cele două ramuri de drept, fiind derivate, în special, din natura raporturilor juridice care le generează – pe de o parte,

[1] În această idee, art. 455 din Codul de procedură civilă prevede, pe lângă cerințele referitoare la identificarea părților, ca în dispozitiv să se regăsească „soluția dată tuturor cererilor deduse judecății şi cuantumul cheltuielilor de judecată acordate". Alineatele 2 şi 3 ale aceluiaşi articol impun ca dispozitivul să conțină detaliat şi explicit ceea ce se cuvine fiecărui reclamant şi la ce este obligat fiecare pârât ori, când este cazul, dacă drepturile şi obligațiile părților sunt solidare sau indivizibile, precum şi dacă hotărârea este executorie, este supusă unei căi de atac ori este definitivă, data pronunțării ei, menționea că s-a pronunțat în şedință publică sau într-o altă modalitate prevăzută de lege, precum şi semnăturile membrilor completului de judecată. Când hotărârea este supusă apelului sau recursului se va arăta şi instanța la care se depune cererea pentru exercitarea căii de atac.

BDD-V1145 © 2014 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.83 (2026-11-08 23:12:45 UTC)

particularii aflaţi pe poziţii de egalitate, pe de altă parte, statul, garant al ordinii de drept, şi un individ[2], chemat să răspundă pentru fapta săvârşită – dispozitivul hotărârii penale se distinge de cel al hotărârii civile. Aşadar, pe lângă rezolvarea solicitărilor părţilor, ale excepţiilor invocate de acestea, distribuirea cheltuielilor de judecată, dispozitivul hotărârii judecătoreşti penale, în procedura comună, trebuie să conţină răspunsuri cu privire la acţiunea penală, respectiv soluţiile de condamnare, renunţare la aplicarea pedepsei, amânare a aplicării pedepsei, achitare şi încetare a procesului penal.

Odată adoptată de către instanţă o soluţie de rezolvare a acţiunii penale, în cazul în care sunt îndeplinite şi alte condiţii prevăzute de lege, este permisă luarea altei măsuri; ca urmare, în aceste situaţii, în dispozitivul HJ pot să apară codificate alte acte ale instanţei, precum: „suspendă executarea pedepsei sub supraveghere", „atrage atenţia" inculpatului asupra măsurilor pe care trebuie să le respecte şi „pune în vedere" acestuia consecinţele nerespectării lor. Dacă inculpatul nu este la prima condamnare şi sunt îndeplinite condiţiile prevăzute de art. 96 şi 97 NCP, instanţa poate revoca sau anula suspendarea executării pedepsei, ca atare va apărea soluţia „revocă / anulează" suspendarea executării pedepsei şi „dispune" ca inculpatul să execute o pedeapsă stabilită conform dispoziţiilor articolelor menţionate.

În mod asemănător, dacă sunt îndeplinite condiţiile prevăzute de art. 82 alin. 3 NCP, instanţa va „anula renunţarea la aplicarea pedepsei", iar dacă sunt îndeplinite condiţiile art. 88 şi 89 NCP, instanţa va „revoca / anula amânarea aplicării pedepsei".

În cazul condamnării la o pedeapsă cu închisoarea se poate „aplica" o pedeapsă complementară şi o pedeapsă accesorie; în consecinţă, instanţa va „interzice" inculpatului exercitarea unor drepturi prevăzute de lege.

Când este necesar, instanţa „menţine" ori „revocă" măsura preventivă aplicată inculpatului şi „deduce" din durata pedepsei durata reţinerii şi a arestării preventive sau / şi durata deţinerii anterioare şi se poate „menţine" sau „aplica" o măsură asiguratorie (art. 404 NCPP).

În esenţă, rezolvarea litigiului concret asupra căruia instanţa este obligată să se pronunţe conţine variante limitate de rezolvare, tocmai de aceea organizarea textuală specifică se realizează „conform unor scheme-tip" (Stoichiţoiu-Ichim 2006).

3. Construcţiile cauzative: trăsături generale

Definiţia construcţiilor cauzative prezentă în *Dicţionarul de ştiinţe ale limbii* (DŞL 2001: 96) este, în linii mari, reţinută de lucrările din lingvistica românească, preocupate de studierea acestora. Diferenţa derivă din perspectiva diferită, sintactică sau semantică, prin care se evidenţiază componentele construcţiilor identificate drept cauzative.

Astfel, potrivit dicţionarului de terminologie lingvistică anterior menţionat, construcţia cauzativă este un „tip de construcţie verbală cu două argumente, unul reprezentând persoana sau cauza care determină efectul, iar celălalt, persoana sau obiectul asupra căruia se acţionează, construcţie în care ideea de cauzativitate este conţinută în predicat, fie ca predicat separat, fie ca o componentă semantică inerentă, un predicat nuclear subiacent din structura altui predicat."(DŞL 2001: 96)

Croitor Balaciu în GALR (2005: 168) înţelege prin *construcţii cauzative* „construcţiile verbale cu doi actanţi, unul reprezentând persoana sau cauza care declanşează o acţiune ce

[2] Astfel, pe lângă răspunsurile la solicitările participanţilor la proces, dispozitivul hotărârii judecătoreşti trebuie să conţină rezolvarea acţiunii penale, care poate fi în sensul condamnării, renunţării ori amânării la aplicarea pedepsei, achitării sau încetării procesului penal.

BDD-V1145 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.83 (2026-11-08 23:12:45 UTC)

determină un efect (entitatea cauzatoare), iar celălalt, persoana sau obiectul asupra căreia / căruia se răsfrânge efectul acțiunii cauzatoare (entitatea afectată)".

În lucrarea *Categoria factitivului în limba română,* Camelia Uşurelu se referă la construcții cauzative în accepția de „construcții verbale cu două argumente, unul reprezentând persoana sau cauza care determină efectul acțiunii, iar celălalt, persoana sau obiectul asupra căruia se acționează" (Uşurelu 2005: 48).

Cuprinzătoare sau sintetice, definițiile de mai sus reţin, în principiu, existența a două entități: entitatea cauzatoare şi entitatea afectată, care se grupează în jurul unei acțiuni cauzatoare.

4. Construcțiile cauzative şi dispozitivul HJ: argumentele / actanții / entitățile

Pornind de la modelul canonic al cauzalității, în ceea ce privește actanții, se poate observa că, în dispozitivul HJ, unul este mereu acelaşi, INSTANȚA–ACTANT DECLANŞATOR (entitate cauzatoare, compusă din unul sau mai mulți judecători), în vreme ce al doilea, ACTANTUL PASIV (entitate afectată), selectează o clasă restrânsă, clasa părților, care include câteva "măşti procesuale" (INCULPATUL, PARTEA CIVILĂ, PARTEA RESPONSABILĂ CIVILMENTE, PETENTUL, RECLAMANTUL, PÂRÂTUL, INTIMATUL, APELANTUL, RECURENTUL, REVIZUENTUL, CONTESTATORUL, precum şi câteva compuse, respectiv RECURENTUL-PÂRÂT, PÂRÂTUL-RECLAMANT etc.).

Ambii actanți implicați în relația cauzativă sunt, aşadar, caracterizați de trăsătura [+Uman].Cu toate că ACTANTUL DECLANŞATOR nu este lexicalizat în dispozitiv, el se recuperează din textul HJ, care conține acei marcatori ce permit (vizual şi lingvistic) delimitarea celor trei părți ale hotărârii şi identificarea participanților la procesul civil sau penal.

Astfel, hotărârea judecătorească are o structură tripartită care redă firul logico-juridic urmat de instanță, în calitate de entitate declanşatoare, spre pronunțarea unei soluții şi poate fi rezumată într-un enunț de tipul:

> *Instanța, deliberând asupra cauzei de față, constată că procesul s-a desfăşurat astfel, analizând probele, reține ca adevărate aceste fapte, pe care le coroborează cu dispozițiile legale în vigoare şi, pentru aceste motive, în numele legii, hotărăşte aşa / aceasta (hotărăşte + dispozitivul).*

5. Tipuri de construcții cauzative identificabile în dispozitivul HJ

Lucrările de specialitate identifică patru tipuri de construcții cauzative: construcții cauzative lexicale (în care verbul cauzativ nu are nicio legătură formală cu cel noncauzativ), construcții cauzative morfologice (construite în jurul unor verbe derivate de la baze adjectivale sau substantivale), construcții cauzative ergative (în care verbul cauzativ are aceeaşi formă cu verbul noncauzativ corespondent) şi construcții cauzative analitice (Uşurelu 2005: 45 ş.u.).

Textul HJ conține, în cea mai mare parte, construcții cauzative analitice (sau perifrastice, formate din două predicate semantico-sintactice: un verb cauzativ primar sau secundar urmat, aşa cum se va observa, de grupuri sintactice prepoziționale, verbale, nominale sau adjectivale care arată efectul produs asupra pacientului), concentrate în jurul unor verbe care

BDD-V1145 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.83 (2026-11-08 23:12:45 UTC)

caracterizează fie HJ penală, fie HJ civilă şi care au, dată fiind această delimitare, câteva trăsături particulare.

Analiza verbelor prezente în dispozitivul HJ pentru a exprima cauzalitatea conduce la observația că acestea constituie o clasă limitată, care este caracterizată semantic prin prezența semelor de *obligare* sau de *permisiune*. În funcție de materia în care INSTANȚA dispune, respectiv în ceea ce privește raporturile de drept civil sau raporturile de drept penal, construcțiile cauzative vor avea trăsături diferite. Astfel, spre deosebire de hotărârea judecătorească civilă, construcțiile cauzative identificabile în hotărârea judecătorească penală presupun, într-o mai mare măsură, o cauzalitate coercitivă.

În materie penală, HJ prin care se hotărăşte soarta unui inculpat va conține, în mod obligatoriu, una dintre următoarele soluții arătate: CONDAMNĂ (inculpatul A. B.), RENUNȚĂ LA APLICAREA PEDEPSEI (față de inculpatul A. B.), AMÂNĂ APLICAREA PEDEPSEI (față de inculpatul A. B.) ACHITĂ (inculpatul A. B.), ÎNCETEAZĂ PROCESUL PENAL (față de inculpatul A. B).

Soluția de condamnare presupune fie pedeapsa închisorii (care poate fi SUSPENDATĂ SUB SUPRAVEGHERE), fie pedeapsa amenzii (penale). În esență, inculpatul, PACIENTUL tipic al construcției cauzative din textul HJ penale, este condamnat / obligat să execute pedeapsa închisorii (executare care poate fi suspendată) sau să achite o amendă. Aşadar, formula :

(a) *În baza art. 193 alin. 2 C. pen., condamnă inculpatul A. B. la 3 ani închisoare pentru săvârşirea infracțiunii de loviri şi alte violențe.*

poate fi rescrisă astfel:

(b) *Instanța, în baza art. 193 alin. 2 C. pen., (îl) condamnă (pe) inculpatul A. B. să execute pedeapsa închisorii de 3 ani pentru săvârşirea infracțiunii de loviri şi alte violențe. (Instanța dispune ca inculpatul să fie închis. / Prin actul spunerii, instanța face ca inculpatul să fie trimis la închisoare.)*

În varianta rescrisă regăsim tiparul canonic descris de lucrările de specialitate (Croitor Balaciu 2005: 173; Uşurelu 2005: 91), respectiv operator cauzativ + verb la modul conjunctiv, însă, în mod curent, practica judiciară funcționează pe alte tipare, caracterizate de ştergerea unui component al construcției perifrastice. În acest caz, operatorul cauzativ secundar CONDAMNĂ este urmat de un grup prepozițional format din prepoziția *la* şi un grup nominal caracterizat semantic de trăsătura [+ Coercitiv], un grup nominal care conține substantivele *închisoare* sau *pedeapsa.*

În cazul (mai rar întâlnit) în care verbul CONDAMNA este înlocuit de APLICA, construcția dezvoltată în jurul acestuia are tot o interpretare cauzativă, grupul nominal succedent conținând un substantiv care imprimă ideea de coerciție:

(c) *În baza art. 193 alin. 2 C.pen., aplică inculpatului pedeapsa închisorii de 2 ani.*

În mod asemănător, verbul A OBLIGA, întâlnit atât în dispozitivul HJ civile, cât şi în dispozitivul HJ penale, verb care exprimă deja, ca şi A CONDAMNA, un grad de constrângere ridicat, dezvoltă o construcție cauzativă prin alăturarea unui grup prepozițional având ca centru prepoziția *la:*

BDD-V1145 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.83 (2026-11-08 23:12:45 UTC)

(d) *Obligă inculpatul la plata cheltuielilor judiciare către stat în cuantum de...*
(e) *Obligă reclamatul la plata cheltuielilor de judecată în cuantum de 500 lei către pârât.*
(f) *Obligă pârâta la plata, în favoarea minorei, a unei pensii de întreţinere.*

Obligaţia stabilită în sarcina inculpatului sau în sarcina uneia dintre părţile din procesul civil, în acest caz, este aceea de *a da* din patrimoniul propriu, o sumă de bani. Într-o construcţie tipică, în care una dintre părţi este obligată *să facă ceva*, se remarcă prezenţa verbului la conjunctiv. Aşadar, în ambele situaţii, ACTANTUL DECLANŞATOR, instanţa, impune ACTANTULUI PACIENT una dintre obligaţiile civile tipice, respectiv o acţiune de tipul *a da* sau *a face.*

(g) *Obligă pârâtul să lase reclamantului în deplină proprietate şi liniştită posesie imobilul situat în Craiova.*

Cu o valoare echivalentă, în locul verbului OBLIGĂ poate apărea DISPUNE, urmat fie de o subordonată conjuncţională, fie de un grup nominal, cu centrul substantiv deverbal:

(h) *Dispune ca pârâta să plătească minorei o pensie de întreţinere.*
(i) *Dispune ca autoritatea părintească să fie exercitată de către mamă.*
(j) *Dispune evacuarea pârâtului.*
(k) *Dispune repunerea părţilor în situaţia anterioară.*

Tot în HJ penală, în jurul verbului INTERZICE (utilizat atunci când se aplică o măsură complementară sau accesorie) se identifică o construcţie cauzativă care are ca predicat semantic secund un nume de tipul *drepturile*, care nu mai conţine trăsătura [+ Coercitiv], deja definitorie pentru verbul cauzativ INTERZICE. Trebuie remarcat faptul că acesta este caracterizat şi de trăsătura semantică de OBLIGARE, însă obligaţia impusă PACIENTULUI-INCULPAT este aceea de *a nu face:*

(l) *În baza art. 66 NCP., interzice inculpatului drepturile.* (obligă inculpatul să nu exercite drepturile prevăzute de art. 66 NCP)

Soluţiile de achitare sau de încetare a procesului penal faţă de inculpat sunt construite în jurul verbelor corespondente (ACHITĂ, ÎNCETEAZĂ + subst. care conţine trăsătura semantică [+Activitate]), ACTANTUL DECLANŞATOR impunând o schimbare de situaţie juridică PACIENTULUI. Prin pronunţarea achitării sau încetării procesului penal, inculpatul este exonerat de acuzaţie, se stinge acţiunea penală declanşată împotriva sa. În această situaţie, inculpatul devine noninculpat şi nonînvinuit în ceea ce priveşte fapta dedusă judecăţii, fiind repus în situaţia anterioară actului de începere a urmăririi penale. Astfel, instanţa FACE ca inculpatul să devină noninculpat.

În mod asemănător sunt interpretate construcţiile care codifică soluţiile de AMÂNARE a aplicării pedepsei sau RENUNŢARE la aplicarea pedepsei, precum şi soluţia de SUSPENDARE, care se referă la măsura prin care instanţa hotărăşte să nu impună executare efectivă a pedepsei închisorii, aceasta constituind doar un avertisment; în cazul în care se comite o nouă infracţiune, ori nu este respectată o obligaţie dispusă, pedeapsa suspendată se reactivează pe lângă pedeapsa la care urmează a fi condamnat inculpatul prin REVOCAREA sau ANULAREA SUSPENDĂRII.

BDD-V1145 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.83 (2026-11-08 23:12:45 UTC)

HJ civilă conține, pe lângă construcții cauzative de tipul *obligație*, construcții cauzative analitice dezvoltate în jurul unor verbe care conțin în matricea semantică semul *permisiune*.

(m) *Încuviințează cererea privind executarea silită formulată de petent.*
(n) *Încuviințează pârâtei solicitarea privind stabilirea de legături personale cu minora, potrivit programului.*
(o) *Consfințește învoiala părților.*
(p) *Autorizează creditorul să treacă la executarea silită a obligației.*

Cauzativul secundar este, în general, urmat de un grup nominal care are drept centru un substantiv deverbal, caracterizat de [+Activitate].

Şi în acest caz, în locul permisivului tipic poate apărea, fără a conține semul [+Obligare], în special pentru faptul că nu se poate exercita un control asupra soluției în cazul unui comportament neconform, verbul DISPUNE:

(q) *Dispune ca pârâta să aibă legături personale cu minora, conform programului.*

De asemenea, alt verb întâlnit pentru a reda soluția la care a ajuns instanța, mai ales în materia raporturilor familiale, este A STABILI, care poate avea atât valoare de obligație, cât şi valoare permisivă, precum A DISPUNE:

(r) *Stabileşte (PERMITE) ca pârâta să-şi exercite dreptul de a avea legături personale cu minora, conform următorului program.*
(s) *Stabileşte locuința copilului la tată.*

6. Expresii ale cauzativității

O situație specifică HJ este cea în care, din cadrul construcției perifrastice cauzative, este şters chiar operatorul cauzativ, singurii identificabili din construcția cauzativă fiind PACIENTUL şi un verb la indicativ prezent sau viitor care codifică tipul de comportament ce trebuie adoptat de părți, adică efectul:

(t) *Autoritatea părintească se exercită / se va exercita de către ambii părinți.* (Instanța dispune (face) ca ambii părinți să exercite autoritatea părintească)
(u) *Pârâta va reveni la numele / va relua numele anterior căsătoriei, acela de Popescu.*(Instanța (face) dispune ca pârâta să reia numele anterior.)

Enunțurile de acest tip nu sunt acte constatative; însuşi actul jurisdicțional ce le conține le impune interpretarea declarativă sau directivă. În consecință, vor fi citite cu ajutorul operatorului cauzativ primar, neutru, FACE.

Astfel, o construcție cauzativă precum:

(v) *Repune părțile în situația anterioară.* (Instanța repune părțile în situația anterioară.” > „Părțile îşi recăpătă drepturile inițiale.)

implică citirea prin apel la un operator care conține semul [+Obligare], de tipul *Dispune ca părțile să fie repuse în situația inițială.,*deoarece soluția priveşte drepturi patrimoniale, ce vor putea fi aduse la îndeplinire pe calea executării silite, situație în care celelalte autorități ale statului au obligația de a participa la repararea acestei situații.

BDD-V1145 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.83 (2026-11-08 23:12:45 UTC)

7. Concluzii

Textul arid şi concentrat pe care practica judiciară l-a impus dispozitivului HJ conține construcții cauzative caracterizate de următoarele trăsături:

- ACTANTUL DECLANŞATOR este nelexicalizat, subînțeles, şi se identifică prin termenul general de INSTANȚĂ;
- al doilea ACTANT, ACTANTUL PASIV este selectat dintr-o clasă restrânsă, clasa părților, a participanților la proces, care include câteva „măști procesuale" (INCULPATUL, PARTEA CIVILĂ, PARTEA RESPONSABILĂ CIVILMENTE, PETENTUL, RECLAMANTUL, PÂRÂTUL, INTIMATUL, APELANTUL, RECURENTUL, REVIZUENTUL, CONTESTATORUL, precum şi câteva desemnate prin cuvinte compuse provenite de la acestea, respectiv RECURENTUL-PÂRÂT, PÂRÂTUL-RECLAMANT etc.);
- clasa verbelor cauzative este, la rândul ei, restrânsă şi diferă, în funcție de materia juridică în care este solicitat actul jurisdicțional;
- predomină construcțiile cauzative perifrastice, caracterizate de prezența unor operatori cauzativi secundari (de tipul CONDAMNĂ, OBLIGĂ, DISPUNE);
- fără a afecta interpretarea cauzativă, precum şi citirea directivă, soluțiile cuprinse în dispozitivul HJ pot fi codificate eliptic, operatorul cauzativ fiind şters; în acest caz, interpretarea cauzativă este impusă de însăşi natura actului jurisdicțional.

SURSE

Noul Cod de procedură civilă, 2014, Bucureşti, Editura Hamangiu.
Noul Cod de procedură penală, 2013, Bucureşti, Editura Hamangiu.

BIBLIOGRAFIE

Bidu-Vrănceanu, Angela, Cristina Călăraşu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaş, Gabriela Pană Dindelegan, 2001, *Dicționarul de ştiințe ale limbii,* [DŞL], Bucureşti, Nemira.

Croitor Balaciu, Blanca, 2005, „Construcții cauzativ-factitive" în Valeria Guțu Romalo (coord.), *Gramatica limbii române,* vol. II, *Enunțul*, Bucureşti, Editura Academiei Române, p. 168–184.

Nicolae, Adina, 2008, *Hotărârea judecătorească,* teză de doctorat, Universitatea din Bucureşti.

Stoichițoiu-Ichim, Adriana, 2006, *Semiotica limbajului juridic*, Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti.

Uşurelu, Camelia, 2005, *Categoria factitivului în limba română,* Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti.

EXPRESSING CAUSATIVITY INTO THE DECISIONAL PART OF THE JUDGMENT

(*Abstract*)

The aim of this paper is to analyze the syntactic and semantic type of causative constructions identified into the decisional part of a civil or criminal judgment in order to draw a profile for this specific jurisdictional act. I claim that the classes of verbs and entities involved in expressing causativity in this part of a judgment are closed classes.

BDD-V1145 © 2014 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.83 (2026-11-08 23:12:45 UTC)